

Kasvattajan vuorovaikutuksen vastavuoroisuus ja läsnäolo ristiriitatilanteissa varhaiskasvatuksessa

Kuvaileva kirjallisuuskatsaus

Kasvatustiede
Varhaiskasvatuksen opettajan tutkinto-ohjelma
Kandidaatin tutkielma

Laatija:
Eveliina Yli-Sipilä

8.5.2025

Rauma

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu
Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

Kandidatutkielma

Oppiaine: Kandidaatintutkielma

Tekijä: Eveliina Yli-Sipilä

Otsikko: Kasvattajan vuorovaikutuksen vastavuoroisuus ja läsnäolo ristiriitatilanteissa varhaiskasvatuksessa

Ohjaaja: Yliopistonlehtori Timo Ruusuvirta

Sivumäärä: 35 sivua

Päivämäärä: 8.5.2025

Tämän kuvailevan kirjallisuuskatsauksen tarkoituksena oli selvittää, mitä varhaiskasvatuksessa tehdyissä tutkimuksissa on havaittu kasvattajan vuorovaikutuksen vastavuoroisuudesta ristiriitatilanteissa sekä kasvattajan läsnäolosta lasten välisissä ristiriitatilanteissa varhaiskasvatuksessa. Kirjallisuuskatsausta johdattelevat tutkimuskysymykset olivat: miten kasvattajan vuorovaikutuksen vastavuoroisuus toteutuu varhaiskasvatuksessa esiintyvissä ristiriitatilanteissa sekä miten kasvattajan läsnäolo toteutuu lasten välisissä ristiriitatilanteissa?

Ristiriitatilanteet ovat tärkeitä kasvattajan ja lapsen väliselle suhteelle, ja niillä voi olla paljon positiivisia vaikutuksia lapsen kehitykseen. Ristiriitatilanteisiin vaikuttavat monet tekijät, joiden vuoksi vuorovaikutustilanne ristiriitatilanteessa voi olla kasvattajalle haastava. Eri tutkimuksissa kasvattajilta kerätyn tiedon perusteella voidaan todeta, että kasvattajat tietävät, miten ristiriitatilanteissa tulisi toimia ja käyttävät usein neuvottelua keinonaan ristiriitatilanteen ratkaisemiseksi, jolloin kasvattajan vuorovaikutuksen vastavuoroisuus toteutuu. Toisaalta useissa tutkimuksissa, joissa tieto oli kerätty havainnoimalla kasvattajan toimintaa ristiriitatilanteissa, jäi kasvattajan vuorovaikutuksen vastavuoroisuus usein toteutumatta. Näissä ristiriitatilanteissa lapsen näkemys sekä osallisuus jäi usein kasvattajalta huomioimatta ja kasvattaja ratkaisi ristiriitatilanteen itse. Kasvattajan läsnäolossa lasten ristiriitatilanteita koskien oli myös parannettavaa. Kasvattajalta saattoi jäädä huomattava määrä lasten välisiä ristiriitatilanteita eri syistä huomaamatta.

Kirjallisuuskatsauksen mukaan kasvattajat voivat itsereflektion, interventioiden ja erilaisten pedagogisten menetelmien avulla kehittää omaa toimintaansa ristiriitatilanteissa. Kasvattajat toivovat lisäkoulutusta ja tukea ristiriitatilanteiden ratkaisemiseksi. Kasvattajat tietävät miten ristiriitatilanteessa tulisi toimia, mutta tästä huolimatta kasvattajan vuorovaikutuksen vastavuoroisuudessa, läsnäolossa ja pedagogisissa toimintatavoissa on selvästi kehitettävää. Kasvattajan tulee toimia ristiriitatilanteissa niin, että lasten oikeudet, kuten lapsen oikeus ilmaista mielipiteensä, oikeus tehdä päätöksiä sekä oikeus koskemattomuuteen, huomioidaan ja lasten osallisuus toteutuu. Kasvattajan läsnäolo on yhteydessä kasvattajan vuorovaikutuksen laatuun ja ristiriitatilanteiden esiintymiseen. Kasvattajan läsnäolon toteutumiseen varhaiskasvatuksessa tulisi kiinnittää enemmän huomiota.

Avainsanat: ristiriitatilanne, vuorovaikutuksen vastavuoroisuus, läsnäolo

Sisällysluettelo

1 Johdanto	4
2 Kuvaileva kirjallisuuskatsaus tutkimusmenetelmänä	5
2.1 Kirjallisuuskatsauksen tarkoitus ja tutkimuskysymykset	5
2.2 Aineiston valinta kuvailevaan kirjallisuuskatsaukseen	6
3 Ristiriitatilanteet varhaiskasvatuksessa	7
3.1 Lasten väliset ristiriitatilanteet varhaiskasvatuksessa	8
3.2 Kasvattajien ja lasten väliset ristiriitatilanteet varhaiskasvatuksessa	10
3.3 Lasten oikeuksien toteutuminen ristiriitatilanteissa	12
4 Kasvattajan toiminta varhaiskasvatuksen ristiriitatilanteissa	14
4.1 Kasvattajan vuorovaikutuksen vastavuoroisuus ristiriitatilanteissa	15
4.2 Kasvattajan läsnäolo lasten välisissä ristiriitatilanteissa	21
5 Pohdinta	24
6 Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen luotettavuus ja rajoitukset	29
7 Jatkotutkimusehdotus: Kasvattajille tarkoitetun ristiriitatilanteiden itsereflektiolomakkeen testaaminen	30
Lähteet	31
Liitteet	35
Liite 1 – Ristiriitatilanteiden itsereflektiolomake varhaiskasvattajille	35

1 Johdanto

Ristiriitatilanteet varhaiskasvatuksessa ovat päivittäisiä (Jenkins ym., 2008; Myrtil ym., 2021; Sobral, 2015; Skoglund, 2019) ja tärkeitä tilanteita lapsen kehityksen kannalta (Opetushallitus [OPH], 2022; Roos, 2015; Sagastui, 2023; Skoglund, 2019; Sobral 2015). Ristiriitatilanteet vaikuttavat lapsen ja opettajan väliseen suhteeseen, jolla voi olla pitkäaikaisiakin vaikutuksia esimerkiksi lapsen oppimiseen (Hamre & Pianta, 2001; Li ym., 2022). Kasvattajat saattavat kokea ristiriitatilanteet raskaina (Ahonen, 2017, s. 28) ja suhtautua ristiriitatilanteisiin negatiivisesti (Skoglund, 2019; Johansson & Emilson, 2016; Ranta, 2022).

Ristiriitatilanteiden vuorovaikutustilanteet ovat kasvattajalle erityisiä (Ahonen, 2017) ja kasvattaja tarvitsee useita erilaisia strategioita ristiriitatilanteissa toimimiseksi, koska jokainen ristiriitatilanne on erilainen (Jenkins ym., 2008; Sobral, 2015).

Tämän kuvailevan kirjallisuuskatsauksen tarkoituksena oli selvittää, mitä aikaisemmissa tutkimuksissa on todettu kasvattajan vuorovaikutuksen vastavuoroisuudesta ristiriitatilanteissa sekä miten kasvattajan läsnäolo toteutuu lasten välisissä ristiriitatilanteissa varhaiskasvatuksessa. Tässä kandidaatin tutkielmassa käytetään käsitettä kasvattaja kattamaan käsitteet varhaiskasvatuksen opettaja, lastentarhaopettaja, lastenhoitaja, päiväkodin aikuinen ja varhaiskasvattaja. Käsitettä ristiriitatilanne käytetään kattamaan myös käsitteet haastava kasvatustilanne sekä erimielisyydet. Tutkimuksia kuvaillessa käytetään tutkijan itse käyttämää käsitettä kasvattajasta sekä ristiriitatilanteista.

Yhdistyneiden Kansakuntien Lasten oikeuksien sopimuksessa (1989), Suomen Perustuslaissa (731/1999) sekä varhaiskasvatuslaissa (540/2018) huomioidaan lasten oikeudet, kuten lapsen mahdollisuus ilmaista oma näkemyksensä, lasten kunnioittava kohtelu ja lasten mahdollisuus vaikuttaa häntä koskeviin asioihin kehityksensä mukaisesti. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2022) todetaan, että kasvattajan vuorovaikutussuhde lapsen kanssa tulee olla vastavuoroinen sekä kunnioittava (OPH, 2022). Kuulluksi tuleminen sekä kasvattajan läsnäolo on lapselle tärkeää (Kallinen ym., 2021). Kasvattajan läsnäolo voi ennaltaehkäistä lasten välisiä ristiriitatilanteita (OPH, 2022). Lapsi voi tarvita kasvattajan tukea ristiriitatilanteen ratkaisemiseksi (Chen ym., 2010; Roos, 2015; Skoglund, 2019), jolloin kasvattajan tulisi olla lapsen saatavilla. Lapset ja kasvattajat voivatkin kokea kasvattajan läsnäolon lisäävän lasten turvallisuutta (Kallinen ym., 2021; Sobral, 2015) sekä estävän kiusaamista (Roos, 2015). Kasvattajan läsnäolo on laadukkaan vuorovaikutuksen edellytys ja laadukas vuorovaikutus on osa laadukasta pedagogiikkaa (Ahonen, 2017, s. 66, 60).

2 Kuvaileva kirjallisuuskatsaus tutkimusmenetelmänä

Kirjallisuuskatsauksen avulla voidaan tiivistää tutkimuksista löytyvä tieto ja tuottaa uutta tietoa. Kirjallisuuskatsauksella voi olla tavoitteena teorian kehittäminen, uuden teorian luominen, vanhan teorian historiallisen kehityksen kuvaaminen, laajan kuvan luominen tietystä asiakokonaisuudesta tai ongelmien tunnistaminen. Kirjallisuuskatsaukset voidaan jakaa kolmeen eri päätyyppiin: kuvailevaan kirjallisuuskatsaukseen, systemaattiseen kirjallisuuskatsaukseen ja meta-analyysiin. Kaikkien kirjallisuuskatsauksien yhteisiä piirteitä ovat johdonmukaisuus, ymmärrettävyys ja tiiviys. Kirjallisuuskatsauksen tulee sisältää kriittistä arviointia ja sen myös oletetaan tuottavan uutta tietoa. (Salminen, 2023.)

Tämän tutkielman kandidaatin tutkielman tutkimusmenetelmäksi on valittu kuvaileva kirjallisuuskatsaus. Kuvailevalla kirjallisuuskatsauksella pyritään kuvaamaan ilmiötä ymmärrettävästi (Kangasniemi ym. 2013). Salmisen (2023) mukaan kuvaileva kirjallisuuskatsaus voidaan lisäksi jakaa vielä narratiiviseen, kartoittavaan sekä integroivaan kirjallisuuskatsaukseen. Tämän tutkielman kirjallisuuskatsaus on integroiva kirjallisuuskatsaus, jossa tutkittavaa ilmiötä pyritään kuvaamaan mahdollisimman laajalaisesti. Integroivassa kirjallisuuskatsauksessa ilmiötä tarkastellaan kriittisesti ja sitä analysoidaan laadullisesti. (Salminen, 2023.)

Kangasniemi ym. (2013) mukaan kuvailevassa kirjallisuuskatsauksessa on neljä vaihetta, jotka ovat 1) tutkimuskysymyksen muodostaminen 2) aineiston valinta 3) kuvailun rakentaminen ja 4) tuloksen tarkasteleminen. Vaiheiden jäsentäminen kuvailevaa kirjallisuuskatsausta tehdessä lisää sen luotettavuutta. Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen luotettavuutta on arvosteltu. Luotettavan tiedon tuottamisen mahdollistamiseksi kuvailevan kirjallisuuskatsauksen käyttäminen edellyttää sen käyttäjältä huolellista perehtymistä menetelmän vaiheisiin. (Kangasniemi ym. 2013.)

2.1 Kirjallisuuskatsauksen tarkoitus ja tutkimuskysymykset

Tämän kuvailevan kirjallisuuskatsauksen tarkoituksena oli selvittää, mitä varhaiskasvatuksessa tehdyissä tutkimuksissa on havaittu kasvattajan vuorovaikutuksen vastavuoroisuudesta ristiriitatilanteissa sekä kasvattajan läsnäolosta lasten välisissä ristiriitatilanteissa varhaiskasvatuksessa. Kirjallisuuskatsauksen tarkoituksena oli kuvata

ilmiötä mahdollisimman kattavasti, jotta kasvattajan vuorovaikutukseen ristiriitatilanteessa sekä kasvattajan läsnäoloon ristiriitatilanteessa liittyvät tekijät tulisi kartoitettua.

Ensimmäinen tutkimuskysymys kattaa kasvattajien ja lasten väliset ristiriidat sekä lasten väliset ristiriidat, johon lapset tarvitsevat kasvattajan apua. Toinen tutkimuskysymys kattaa vain lasten väliset ristiriidat, koska on mahdollista, että kasvattaja ei ole fyysisesti tai psyykkisesti läsnä tällaisessa ristiriitatilanteessa. Tämän kirjallisuuskatsauksen tutkimuskysymyksiksi muodostuivat:

1. Miten kasvattajan vuorovaikutuksen vastavuoroisuus toteutuu varhaiskasvatuksessa esiintyvissä ristiriitatilanteissa?
2. Miten kasvattajan läsnäolo toteutuu lasten välisissä ristiriitatilanteissa?

2.2 Aineiston valinta kuvailevaan kirjallisuuskatsaukseen

Lähteitä kuvailevaan kirjallisuuskatsaukseen haettiin käyttämällä Turun yliopiston Volter-tietokantaa sekä ERIC (EBSCOhost), ProQuest sekä APA PsycInfo -tietokantaa.

Hakulauseina käytettiin conflict* AND early childhood education AND teacher sekä conflict* AND “early childhood education” AND teacher. Aluksi kirjallisuuskatsaukseen hyväksyttiin hakuhetkellä korkeintaan 10 vuotta vanhat artikkelit, jotta katsauksesta olisi tullut mahdollisimman ajantasainen. Lopulta kirjallisuuskatsaukseen valittiin kuitenkin lisäksi useita 20 vuoden sisällä tehtyjä tutkimuksia sekä lisäksi yksi tutkimus, joka oli julkaistu vuonna 2001. Liian tiukalla rajauksella useita aiheelle keskeisiä tutkimuksia olisi jäänyt kirjallisuuskatsauksesta pois, joka olisi saattanut vääristää sen tuloksia.

Kirjallisuuskatsaukseen valittiin väitöskirjoja, kirjoja sekä aihetta käsitteleviä tieteellisiä artikkeleja myös manuaalisen haun avulla.

Artikkelit valittiin aluksi mukaan artikkelin tiivistelmän ja tulosten lukemisen perusteella. Artikkelit luettiin tämän jälkeen kokonaan ja kirjallisuuskatsaukseen mukaan tulevat tieteelliset artikkelit valittiin. Aihe rajattiin käsittelemään varhaiskasvatuksessa esiintyviä ristiriitatilanteita, joten useimmat kiusaamista koskevat artikkelit ja lähteet rajattiin pois.

3 Ristiriitatilanteet varhaiskasvatuksessa

Ristiriitatilanne on satunnainen, yksittäinen tapahtuma, jonka kohde vaihtuu (Laitinen ym., 2020). Ristiriitatilanne voi sisältää sanallista tai fyysistä toisen loukkaamista tai se voi myös toteutua lasten välillä sanattomasti, esimerkiksi sulkemalla toinen lapsi leikin ulkopuolelle (Quinones ym., 2024; Vienola, n.d., s. 173). Kiusaaminen on toistuvaa, tietoista toimintaa, johon liittyy vallankäyttö. Kiusaaminen voi tapahtua myös useamman henkilön toimesta ja se kohdistuu myös toistuvasti samaan henkilöön. (Laitinen ym., 2020.)

Ristiriitatilanteita on varhaiskasvatuksessa usein (Myrttil ym., 2021; Sobral, 2015; Skoglund, 2019), mutta ne ovat yleensä kestoaltaan lyhyitä (Myrttil ym., 2021). Ristiriitatilanteet voivat kuitenkin olla pidempiäkin tapahtumia, joissa lapset osoittavat toisiaan kohtaan epäkunnioitusta ja rikkovat toisten lasten oikeuksia (Quinones ym., 2024). Toisaalta ristiriitatilanteet voivat olla tärkeimpiä tilanteita opettajan ja lapsen välisen turvallisen ja hyvän suhteen luomiselle (Ranta, 2020, 62; Ranta, 2022, 70). Opettajat voivat kuitenkin kokea varhaiskasvatuksessa esiintyvät ristiriitatilanteet hankalina (Skoglund, 2019; Johansson & Emilson, 2016; Ranta, 2022) eivätkä opettajat aina onnistu ratkaisemaan ristiriitatilanteita rakentavasti (Myrttil ym., 2021; Skoglund, 2019; Salonen ym., 2022). Opettajat eivät aina myöskään ole ajan tasalla lasten välisistä ristiriitatilanteista, vaan ne saattavat jäädä huomaamatta (Myrttil ym., 2021).

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2022) mukaan lasten kanssa tulisi harjoitella vuorovaikutustaitoja ja ristiriitatilanteiden rakentavaa ratkaisemista, mikä kehittää lasten sosiaalisia taitoja (OPH, 2022). Ristiriitatilanteen jälkeen lapset voivat pohtia tilanteen kulkua ja keinoja, joilla ristiriitatilanteen olisi voinut ehkäistä sekä millä tavoin tilanteen olisi saanut rakentavasti ratkaistua. Lasten tulee harjoitella ristiriitatilanteiden ratkaisukeinoja, kuten neuvottelutaitoja, jotta he pystyvät käyttämään niitä ristiriitatilanteissa. (Ranta, 2020, s. 64; Vienola, n.d.) On tärkeää, että lapsen toimiessa väärin, palaute annetaan lapsen toiminnasta eikä se kohdistu lapseen itseensä (Ahonen, 2017, s. 68; Ranta, 2020, s. 64; Ranta, 2022, s. 70). Samoin on tärkeää, että väärin toiminut lapsi tietää muiden antaneen hänelle anteeksi. (Ranta, 2020, s. 64; Ranta, 2022, s. 70).

Gloeckler ym. (2013) tuo tutkimustaan koskevassa artikkelissaan esille, että National Institute of Child Health and Human Development näkemyksen mukaan ristiriitatilanteiden pieni esiintyvyys ei välttämättä tarkoita korkealaatuista oppimisympäristöä (Gloeckler ym., 2013). Myös Souto-Manning (2014) kyseenalaistaa ristiriitatilanteiden puuttumisen ihanteen sekä opettajajohtoiset nopeat ristiriitatilanteiden ratkaisemiset. Lasten tulisi antaa oppia ristiriitatilanteista ja niiden välttämisen sijaan ristiriitatilanteet tulisi huomioida opetuskeinona varhaiskasvatuksessa. (Souto-Manning, 2014.) Ristiriitatilanteiden vähentämisen sijaan tulisi keskittää huomio opettajien ammattitaitoon tukea lapsia ristiriitatilanteissa esimerkiksi vuorovaikutuksessa, itsesäätelyssä sekä lapsen näkemyksen esille tuomisessa (Gloeckler ym., 2013).

3.1 Lasten väliset ristiriitatilanteet varhaiskasvatuksessa

Ristiriitatilanteet ovat päivittäisiä varhaiskasvatuksessa (Johansson ja Emilson, 2016; Sobral, 2015; Skoglund, 2019). Roosin (2015) mukaan lapset kokivat päiväkodin kivana paikkana, mutta useat lapset kertoivat myös ristiriitatilanteista ja kiusaamisesta (Roos, 2015).

Varhaiskasvatuksessa toteutuneet lasten väliset ristiriitatilanteet liittyvät usein johonkin esineeseen tai leikin kulkuun (Chen ym., 2010; Myrtil ym., 2021; Vienola, n.d., s. 173). Ristiriita lasten välille voi aiheutua myös leikin ulkopuolelle jäämisestä tai leikin rikkomisesta. Ristiriitatilanteissa lapset voivat loukata toisiaan sanallisesti tai fyysisesti. (Quinones ym., 2024; Vienola, n.d., s. 173.) Quinones ym. (2024) mukaan erityisesti ryhmän uusimmat ja nuorimmat lapset ovat alttiita joutumaan muiden lasten epäkunnioittavan käytöksen kohteeksi kasvattajan poissa ollessa, jos asiaa ei ole pedagogisesta näkökulmasta huomioitu (Quinones ym., 2024).

Ristiriitatilanteet ovat osa normaalia elämää (Chen ym., 2010) ja tärkeitä lapsen kehitykselle (Chen ym., 2010; OPH, 2022; Roos, 2015; Sagastui, 2023; Skoglund, 2019).

Ristiriitatilanteet, ja erityisesti lasten väliset ristiriitatilanteet, ovat tärkeitä lapsen sosialisatiolle (Sagastui ym., 2023). Sosialisatiolla lapset oppivat erilaiset normit ja arvot sekä sen mikä on hyväksyttävää ja mikä ei (Skoglund, 2019). Ristiriitatilanteiden avulla lasten on mahdollista oppia sosiaalisia taitoja ja tehokkaita ongelmanratkaisutaitoja (Gloecker ym., 2013). Lapset voivat myös kehittää demokraattisia taitojaan ristiriitatilanteiden avulla

(Johansson & Emilson, 2016) ja ristiriitatilanteiden avulla voidaan selvittää myös lapsen pyrkimyksiä ja mielipiteitä (Skoglund, 2019).

Lapset osaavat myös itse ratkaista ristiriitatilanteita (Chen ym., 2010; Denisenkova & Nisskaya, 2016; Roos, 2015; Skoglund, 2019; Vienola n.d., s. 173). Nuoremmilla, 2-vuotiailla lapsilla itsepintainen käyttäytyminen ja ristiriitojen kärjistyminen on yleisempää kuin tätä vanhemmilla lapsilla. Lapsen kasvaessa taito ratkaista ristiriitoja lisääntyy, kyky ajatella asioita myös toisen näkökulmasta sekä kyky perustella oma näkemys ristiriitatilanteessa kehittyy. 4-vuotiaat lapset pystyvät ratkaisemaan jo noin puolet ristiriitatilanteista itsenäisesti. Chen ym. (2010) tutkimuksen mukaan lasten välisten ristiriitatilanteiden määrä ei kuitenkaan vähene lapsen kasvaessa, vaan ristiriitatilanteiden syyt vaihtuvat ja niiden luonne muuttuu. (Chen ym., 2010.) Denisenkova & Nisskayan 4-6-vuotiaita lapsia koskevassa tutkimuksessa havaittiin puolestaan lasten olevan vain harvoin osallisia ristiriitatilanteissa (Denisenkova & Nisskaya, 2016). Lapset ratkaisivat itse rakentavasti ristiriitoja neuvottelemalla (Denisenkova & Nisskaya, 2016; Roos, 2015). Lapset saattoivat käyttää ristiriitatilanteen ratkaisuna myös toisen lapsen leikin ulkopuolelle jättämistä (Johansson & Emilson, 2016; Roos, 2015; Quinones ym., 2024), mikä toisaalta saattoi olla myös ristiriidan aihe (Vienola, n.d., s. 173; Quinones ym., 2024). Osa lapsista ratkaisee ristiriitatilanteet jättämällä ne huomioimatta (Denisenkova & Nisskaya, 2016) ja pieni osa lapsista käyttäytyy ristiriitatilanteessa aggressiivisesti (Chen ym., 2010; Denisenkova & Nisskaya, 2016).

Lapset eivät siis aina, kuitenkaan, osaa itse ratkaista ristiriitatilanteita rakentavasti (Quinones, ym. 2024) vaan tarvitsevat siihen kasvattajan apua (Chen ym., 2010; Roos, 2015; Skoglund, 2019). Lapset toivovat aikuisen kuuntelevan heitä, jos heillä on huolia, jotta aikuiset tulevat tietoiseksi lapsen hädästä. Toisaalta lapset saattavat jättää kertomatta salaisuuksina pitämiään asioita aikuisille, kuten tietonsa kiusaamista koskien. (Kallinen ym., 2021.) Lapsille on tärkeää, että päiväkodin aikuiset huolehtivat järjestyksen ylläpitämisestä päiväkodissa, jotta ketään ei kiusattaisi ja ristiriitatilanteet saataisiin selvitettyä. Erityisen tärkeänä lapset pitivät sitä, että aikuinen puuttuu kiusaamiseen. (Roos, 2015.) Chen ym. (2010) tutkimuksen mukaan pienemmät lapset pyysivät aikuisen apua ristiriitaan harvemmin kuin isommat lapset, jotka pyysivät kasvattajan apua ristiriitatilanteisiin saadakseen tukea omalle näkemykselleen. Kasvattajan tulisi näissä tilanteissa huomioida lapsen aloite, koska se kertoo lapsen halusta

ratkaista ristiriitatilanne ja lapsi tarvitsee apua pyytäessään tilanteeseen kasvattajan tukea (Chen ym., 2010). Päiväkodin aikuiset ovat lapsille tärkeitä, jotta lapset saavat tarvitessaan apua ja läheisyyttä. (Roos, 2015).

3.2 Kasvattajien ja lasten väliset ristiriitatilanteet varhaiskasvatuksessa

Kasvattajien ja lasten väliset ristiriitatilanteet varhaiskasvatuksessa liittyvät esimerkiksi sääntöjen noudattamiseen, oppimistilanteisiin tai vapaaseen leikkiin (Salonen ym., 2022). Ahosen (2017) tutkimuksen mukaan suurin osa haastavista kasvatustilanteista toteutui ohjatuilla tuokioilla tai siirtymätilanteissa. Päiväkodin toimintakulttuuri, jossa lapset joutuvat istumaan hiljaa tai odottamaan, kun kasvattaja noudattaa joustamattomasti omaa toimintasuunnitelmaansa, synnyttää haastavia kasvatustilanteita. (Ahonen, 2017, s. 150 – 152.) Myös Salonen ym. (2022) huomasivat päiväkodin käytäntöjen liittyvän kasvattajien ja lasten välisten ristiriitatilanteiden kulkuun (Salonen ym., 2022). Lapset kokevat päiväkodin aikuisen valvovan esimerkiksi sääntöjen noudattamista, leikkien sujumista ja vuorojen vaihtumista sekä antavan rangaistuksia tai varoituksia lapsille (Roos, 2015).

Laadukas opettajan ja lapsen välinen suhde on merkittävä tekijä lapsen koulumenestystä ajatellen. Erityisesti suhteeseen vaikuttavat opettajan ja lapsen väliset ristiriitatilanteet. (Li ym., 2022.) Negatiivinen suhde varhaiskasvatuksen opettajan ja lapsen välillä, joka sisältää paljon ristiriitoja ja riippuvuutta, voi vaikuttaa lapsen koulumenestykseen useita vuosia, jopa kahdeksannelle luokalle asti. Erityisesti käytösongelmaiset lapset ja pojat kokevat opettajan ja lapsen välisen suhteen vaikutuksen huonompana koulumenestyksenä sekä käytösongelmina. (Hamre & Pianta, 2001.) Myös Li ym. (2022) havaitsivat, että lapsen ja opettajan ristiriitoja sisältävä suhde, lapsen käyttäytyminen ja lapsen koulumenestys ovat yhteydessä toisiinsa (Li ym., 2022). Ferreira ym. (2022) tutkimuksen tuloksissa lapsen itsesäätelyn ongelmat vaikuttivat lapsen opettajan välisten ristiriitatilanteiden esiintymiseen, ja toisaalta lasten ja opettajan väliset ristiriidat vaikeuttivat lapsen itsesäätelyn kehittymistä. Tutkimuksessa havaittiin myös, että äidin ja lapsen välinen suhde, jossa äidillä oli esimerkiksi kovasti vanhemmuudesta johtuvaa stressiä, vaikutti samanaikaisesti opettajan ja lapsen välisten ristiriitojen esiintymiseen lapsen heikompien itsesäätelytaitojen vuoksi. (Ferreira ym., 2022.)

Cheung ym. (2022) toteavat tutkimuksessaan, että opettajan ja lapsen väliset ristiriitatilanteet eivät vaikuttaneet lapsen matemaattiseen oppimiseen eikä ristiriitatilanteilla ollut yhteyttä lapsen akateemisiin taitoihin. Tutkijat kuitenkin suhtautuvat tuloksiinsa varauksella, koska tutkimus on toteutettu kulttuurissa, jossa ristiriitojen ilmenemiseen ei suhtauduta hyväksyvästi ja ne on mahdollisesti aliraportoitu tutkimuksessa. Tutkijoiden mukaan läheinen, välittävä ja laadukasta sanallista vuorovaikutusta sisältävä suhde opettajan ja lapsen välillä voi vahvistaa lapsen matemaattisten taitojen kehittymistä jo hyvin varhaisella iällä. (Cheung ym., 2022.) Myös Hamren & Piantan (2001) mukaan lapsen positiivinen suhde opettajaansa ennustaa parempaa koulumenestystä sekä lapsen parempaa käyttäytymisen säätelyä koulussa (Hamre & Pianta, 2001).

Gloecklerin (2009) mukaan lapset kohtasivat ristiriitatilanteissa opettajan asiallista käytöstä, kuten lohduttamista, katsekontaktin ottamista lapseen ja tilanteen sanoittamista, mutta myös opettajan epäasiallista käytöstä, kuten fyysistä voiman käyttöä lapsen poistamiseksi tilanteesta, lapsen huomiotta jättämistä, jäähyille laittamista ja sarkasmia. Tutkimuksessa havaittiin, että lapset toistivat opettajan epäasiallisen käytöksen itse kahden minuutin sisällä opettajan puuttumisesta ristiriitatilanteeseen. Tehottomia kasvattajien käyttämiä ratkaisukeinoja ovat Gloeckler ym. (2009) tutkimuksen mukaan esimerkiksi lelu poistaminen lapselta, lapsen jäähyille laittaminen ja lapselle kohdistuvat sarkastiset kommentit tai käskyjen antaminen (Gloeckler ym., 2013.) Opettajat käyttävät myös opettajajohtoista tilanteen lopettamisstrategiaa ristiriitatilanteiden ratkaisemiseksi. Tämä keino on käytössä herkemmin tilanteissa, joissa on mahdollisuus lapsen turvallisuuden vaarantumiseen (Myrtil ym., 2021; Vienola, n.d., s. 169).

Rannan (2020) tutkimuksessa opettajat toivat esille, että ristiriitatilanteet pyrittiin hoitamaan yhdessä keskustelemalla eikä opettajilla ollut käytössään kovia ratkaisukeinoja, kuten jäähyenkkiä (Ranta, 2020, s. 64). Myös Jenkins ym. (2008) mukaan opettajat käyttivät ristiriitatilanteissa eniten yhteistyöhön perustuvia strategioita, kuten lapsen kehumista toivotusta käyttäytymisestä. Kasvattajan iän kasvaessa yhteistyöstrategioita alettiin pitämään tehokkaampina. Poikkeuksena tähän olivat yli 49-vuotiaat kasvattajat, jotka olivat mahdollisesti saaneet koulutuksensa eri aikakautena, jolloin ristiriitojen ratkaisemiseksi käytettiin eri keinoja. Enemmän koulutusta lapsen kehityksestä saaneet kasvattajat pitivät

muuta ristiriitatilanteen ratkaisukeinoja tehottomampina kuin yhteistyöstrategioita. (Jenkins ym., 2008.) Gloeckerin ym. (2013) tutkimuksessa opettajat käyttivät eniten ratkaisukeinonaan neuvottelua, rajojen asettamista sekä lapsen käytöksen tai huomion ohjaamista toiseen suuntaan. Lisäksi opettajat käyttivät ristiriitatilanteiden ratkaisukeinona lapsen huomioimatta jättämistä, fyysistä voiman käyttöä, lapsen tunteiden mitätöintiä, sarkasmia ja uhkauksia, joista osa oli myös havaittu aiemmin Gloeckerin ym. (2009) tekemässä tutkimuksessa. (Gloecker ym., 2013.)

3.3 Lasten oikeuksien toteutuminen ristiriitatilanteissa

“Opettajan ja lapsen välinen suhde vaikuttaa olennaisesti lapsen turvallisuudentunteeseen ja hyvinvointiin.” (Ranta 2022, s. 56). Sobral (2015) mukaan opettajat kokevat ristiriitatilanteissa huolehtivansa lasten turvallisuudesta ja hyvinvoinnista. Opettajat kokevat ristiriitatilanteiden lisäävän lasten itsetuntemusta sekä ymmärrystä vertaissuhteistaan ja ympäristöstään. Lapset voivat myös oppia empaattisemmiksi sekä tuomaan oman näkökulmansa esille ristiriitatilanteiden seurauksena. (Sobral, 2015.) Lapsella on oikeus tulla kuulluksi sekä ilmaista oma näkemyksensä häntä koskevissa asioissa (Yhdistyneet kansakunnat [YK], 1989; OPH, 2022; Suomen perustuslaki, 731/1999). Lapselle on tärkeää tulla kuulluksi ja ymmärretyksi, joka osaltaan vaikuttaa lapsen hyvinvointia vahvistaen tai vaihtoehtoisesti jäädessään toteutumatta sitä heikentäen (Kallinen ym., 2021). Lapset voivat ristiriitatilanteessa esiintyvän käytöksen avulla tuoda esiin myös lasten yhteisiä toivomuksia tai pyrkimyksiä (Johansson & Emilson, 2016). Lasten omat vaikutuskeinot ristiriitatilanteissa voivat kuitenkin olla vähäiset (Johansson & Emilson, 2016; Salonen ym., 2022) tai joissakin tilanteissa jopa olemattomat (Salonen ym., 2022). Kasvattajan on tärkeää huomioida, että kielellisen vuorovaikutuksen, kuten vastaväitteiden, lisäksi lapset ilmaisevat mielipiteitään myös kehon kielellä, esimerkiksi kiinnittämällä huomionsa jonnekin muualle tai jättämällä asian huomioimatta (Johansson & Emilson, 2016). Mitä nuoremasta lapsesta on kyse, niin sitä merkityksellisempää on lapsen sanaton viestintä (Ranta, 2020, s. 61).

YK:n lasten oikeuksien sopimuksen (1989), Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2022) sekä Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden (2014) mukaan lasten turvallisuudesta on huolehdittava kokonaisvaltaisesti. Suomen perustuslaki (731/1999) huomioi jokaisen

oikeuden koskemattomuuteen ja turvallisuuteen. Lisäksi Suomessa laissa lapsen huollosta ja lapsen tapaamisoikeudesta (361/1983) ohjataan suojelemaan lasta väkivallalta, huonolta kohtelulta ja hyväksikäytöltä sekä kielletään lapsen alistaminen, ruumiillinen kuritus sekä lapsen kohtelu häntä loukkaavasti. Varhaiskasvatustilain (2018/540) mukaan varhaiskasvatusympäristön tulee olla turvallinen ja lasta tulee suojella väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä (OPH, 2022; Varhaiskasvatuslaki 2018/540). Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (2014) huomioidaan erikseen kiusaamisen ennaltaehkäisy, sen tunnistaminen sekä siihen puuttuminen (Opetushallitus [OPH], 2014). Lasten välistä fyysisen voiman käyttöä ristiriitatilanteiden ratkaisemiseksi ei pidetä Pohjoismaissa hyväksyttävänä eikä aikuistenkaan voimankäyttö lapsia kohtaan ole hyväksyttävää (Skoglund, 2019).

Lapset rikkovat myös itse toisen lapsen oikeuksia ristiriitatilanteissa. Lapset rikkoivat toisen lapsen oikeutta esimerkiksi koskemattomuuteen ja yhdenvertaisuuteen. Toisen lapsen koskemattomuutta saatettiin loukata esimerkiksi lyömällä, tönimällä työntämällä tai potkimalla (Quinones ym., 2024). Lapset saattoivat myös syrjiä toista lasta jättämällä lapsen leikkien ulkopuolelle, jolloin hänelle ei ollut yhdenvertaista mahdollisuutta osallistua leikkiin. Lapset voivat tuoda sanallisesti oikeuksiaan esiin ristiriitatilanteissa, mutta ristiriitatilanteen toinen osapuoli voi jättää ne silti huomioimatta. (Quinones ym., 2024.) Lapset voivat myös yhdessä vaatia toista lasta vastuuseen ikävistä teoistaan jättämällä tämän leikin ulkopuolelle (Johansson & Emilson, 2016). Denisenkova & Nisskaya (2016) mukaan useimmiten lapset kohtelevat kuitenkin toisiaan positiivisesti, vaikka eivät tee sitä tietoisesti (Denisenkova & Nisskaya, 2016). Lapset eivät myöskään toimi tahallisesti väärin vaan usein kyse on esimerkiksi itsesäätelyn kehittämättömyydestä (Ahonen, 2017, s. 28–29).

4 Kasvattajan toiminta varhaiskasvatuksen ristiriitatilanteissa

Varhaiskasvatuksen opettajat ovat arvioineet itse suhteensa lapsiin lämpimäksi ja vähän ristiriitatilanteita sisältäväksi. Vähemmän työkokemusta omaavat opettajat, jotka osallistuivat vapaaehtoisesti lapsen kehitystä koskevaan koulutukseen, ja joilla oli nuorempia lapsia ryhmässään, raportoivat enemmän ristiriitatilanteita. (Yang ym., 2021.) Paschall ym. (2022) havaitsivat tutkimuksessaan, että runsas ristiriitatilanteiden määrä oli yhteydessä opettajan työhyvinvointiin, erityisesti stressin, psyykkisen ahdistuksen ja tunneperäisen uupumuksen esiintymisenä. Oli mahdollista, että runsas ristiriitatilanteiden määrä vaikutti opettajan stressiä lisäten tai vaihtoehtoisesti stressaantuneimmilla opettajilla oli eniten vaikeuksia hallita ristiriitatilanteita. (Paschall ym., 2022.)

Vienolan (n.d., 169) mukaan kasvattajilla saattaa olla vaikeuksia hallita lasten negatiivisia tunteita, kuten vihaa ja kiukkua, jotka aiheuttivat yleensä myös ristiriitoja (Vienola, n.d., 169). Joskus lapsen käytös voi aiheuttaa opettajalle negatiivisia tunteita, kuten ärtymystä tai suuttumusta (Ahonen, 2017, s. 66–67). Opettajalla saattoi olla myös vaikeuksia säädellä omia tunteitaan haastavassa ristiriitatilanteessa (Skoglund, 2019). Ahosen (2017, s. 66–69) mukaan kasvattaja saa ja hänen kannattaakin näyttää omia negatiivisiakin tunteitaan lapsille, jolla osoittaa, että myös näitä tunteita voi ilmaista turvallisesti satuttamatta ja loukkaamatta ketään esimerkiksi sanoittamalla suuttumustaan. Tällaisessa tilanteessa lapsi saa mallin kasvattajalta tunteiden säätelystä ja oppii pitämään myös negatiivisia tunteita myös tärkeinä. Jos opettaja kokee kuitenkin, että omat voimavarat eivät riitä ristiriitatilanteen hoitamiseen ja itsehillinnän menetys on mahdollista, on järkevintä antaa toisen ammattilaisen hoitaa tilanne. (Ahonen, 2017, s. 66–69.)

Rannan (2022) mukaan opettajan tehtävänä on ohjata ristiriitatilannetta kohti ratkaisua. Joskus opettaja voi tulkita tilanteen väärin ja tehdä ratkaisussaan virheen. Oman toiminnan kehittämiseksi itsereflektointi on tärkeää. (Ranta, 2022, s. 72–73.) Varhaiskasvattajat ovat tuoneet itsereflektoinnin tärkeyden esille myös Ahosen (2015) tutkimuksessa haastavista kasvatustilanteista. Kasvattajat reflektoivat omaa toimintaansa ristiriitatilanteen jälkeen itsenäisesti, työyhteisön kanssa, ja joskus myös lasten kanssa. (Ahonen, 2015, s. 191.) Varhaiskasvatuksen opettajat voivat kokea ristiriitatilanteiden ratkaisemisen haasteellisena

(Myrtil ym., 2021). Joskus opettajan puuttuminen lasten erimielisyyteen voi johtaa huonompaan ratkaisuun kuin lasten ratkaistessa asian itse (Myrtil ym., 2021; Skoglund, 2019). Lasten opettajilla voi olla vaikeuksia valita oikeita menetelmiä tukemaan lasten ongelmanratkaisua sosiaalisissa tilanteissa (Gloeckler ym., 2013). Gloeckler ym. (2009) tutkimuksessa ehdotetaan lasten opettajille lisäkoulutusta keinoista, joilla tuetaan lapsen terveellistä sosioemotionaalista kehitystä (Gloeckler ym., 2013).

Gloeckler ym. (2013) sekä Sobral (2015) ovat tutkineet opettajien toimintatapoja ristiriitatilanteissa heidän osallistuttuaan interventioon, jossa ovat saaneet lisäkoulutusta ristiriitatilanteissa toimimisesta. Molemmissa tutkimuksissa opettajat reflektoivat omaa toimintaansa ristiriitatilanteissa ja osa opettajista pystyi myös kehittämään toimintaansa. (Gloeckler ym., 2013; Sobral, 2015.) Sobralin (2015) tutkimuksessa osa opettajista koki myös kehittyneensä kokonaisvaltaisesti intervention aikana. Opettajat toivat esiin myös jokaisen ristiriitatilanteen ainutlaatuisuuden ja työyhteisön yhteistyön merkityksen sekä yhteistyön lasten vanhempien kanssa parempien toimintatapojen kehittämiseksi ristiriitatilanteiden ratkaisemiseksi. (Sobral, 2015.) Gloecklerin ym. (2013) tutkimuksessa opettajat korostivat oman toiminnan kehittämisen tärkeyttä sekä toivat esiin siihen liittyvien käytännönläheisten, tarkkojen strategioiden tarpeen oman ja lapsen itsesäätelyn tukemiseksi sekä ristiriitatilanteiden ratkaisemisen helpottamiseksi. (Gloeckler ym., 2013.) Vaikka suurin osa opettajista toivoi lisäkoulutusta ristiriitatilanteiden ratkaisemiseksi, niin osa opettajista saattoi pitää muihin asioihin kouluttautumista tärkeämpänä (Jenkins ym., 2008). Ahosen (2015) tutkimuksen mukaan lastentarhaopettajat kaipasivat erilaista tukea, kuten koulutusta, työnohjausta ja erityisesti konsultaatiotukea, työhönsä haastavia kasvatustilanteita koskien. Ahosen mukaan huomioita tulisi enemmän kiinnittää varhaiskasvattajien osaamisen kehittämiseen haastavissa kasvatustilanteissa kuin lapsen käytöksen tarkasteluun. (Ahonen, 2015, s. 192.)

4.1 Kasvattajan vuorovaikutuksen vastavuoroisuus ristiriitatilanteissa

“Laadukkaan pedagogiikan taustalla on aina laadukas vuorovaikutus, ja siksi vuorovaikutus ja pedagogiikka punoutuvat varhaiskasvatuksessa hyvin tiiviisti toisiinsa.” (Ahonen, 2017, 60) Varhaiskasvatuksen keskeinen laatutekijä on ammattilaisten ja lasten välinen vuorovaikutus

(Ahonen, 2017, s. 60; Karila, 2016, s. 27 – 28). Vuorovaikutukseen liittyy olennaisesti vastavuoroisuus sekä yritys ymmärtää toisen viestiä (Ranta, 2022, s. 59). Luonnolliset, sensitiiviset, vastavuoroiset ja lämpimät opettajan ja lapsen väliset vuorovaikutustilanteet ovat osa vaikuttavaa opetusta, jolla vaikutusta lapsen kehitykseen (Denisenkova & Nisskaya, 2016). Aikuisen sensitiivinen vuorovaikutus auttaa lasta oman identiteetin sekä ryhmään kuulumisen tunteen rakentamisessa (Ahonen, 2017, s. 59 – 60; Karila, 2016, s. 27 – 28). Opettajan lapsilähtöisyys vuorovaikutuksessa edistää myös lasten välisten vuorovaikutussuhteiden asianmukaista kehittymistä (Denisenkova & Nisskaya, 2016). Vuorovaikutuksessa lasten kanssa opettajan tulee huomioida myös oma sanaton viestintänsä, kuten äänensävy, ilmeet, eleet, katse ja kehonkieli, jotta se ei olisi ristiriidassa sanallisen viestinnän kanssa. Erityisesti pienille lapsille kehonkieli on merkityksellisempää kuin kielellinen, sanoja sisältävä viesti. (Ahonen, 2017, s. 59.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2022) mukaan vuorovaikutussuhde lapsen kanssa tulee olla vastavuoroinen sekä kunnioittava (OPH, 2022). Lapsella on oikeus kertoa mielipiteensä häntä koskevissa asioissa ja se tulee ottaa huomioon lapsen iän ja kehityksen mukaisesti (YK, 1989; OPH, 2022; Varhaiskasvatustilanne, 2018/540). Henkilöstön tulee huomioida lapsen sanattomat viestit sekä reagoida niihin. Vuorovaikutustaitoja opetellaan varhaiskasvatuksessa päivittäin erilaisissa tilanteissa ja lapsia tulee kannustaa erilaisiin vuorovaikutustilanteisiin sekä lasten että aikuisten kanssa. Vuorovaikutustaitoihin kuuluu esimerkiksi lapsen taito ilmaista itseään, kuunnella toisia, tunnistaa sekä ymmärtää toisten näkemyksiä. (OPH, 2022.) Varhaiskasvatuksessa vuorovaikutustilanteita on runsaasti, jolloin opettaja ei pysty aina vastaamaan kaikkien lasten aloitteisiin samaan aikaan. Opettajan tulee näissä tilanteissa tehdä valinta, kenen aloitteeseen hän vastaa ja mikä olisi ryhmän kannalta tärkeintä. Varhaiskasvatuksessa vuorovaikutustilanteet tulee myös huomioida ryhmän kannalta. (Ranta, 2022, s. 74.)

Roosin (2015) tutkimuksen mukaan päiväkodissa esiintyi kaksi erilaista todellisuutta: aikuisten ja lasten todellisuus. Päiväkodin aikuiset linkittyivät lasten todellisuuteen järjestyksen ylläpitäjinä lasten välisissä ristiriita- ja kiusaamistilanteissa. Lapset luottivat aikuisiin järjestyksen ylläpitäjinä, mutta eivät niin ehdottomasti, että olisivat viestineet toiveistaan ja tarpeistaan päiväkodin aikuisille. Lasten kertomana vuorovaikutus aikuisten ja

lasten välillä toteutui lähinnä ohjatun toiminnan aikana. Tutkimuksen mukaan lapset kokivat, etteivät voineet vaikuttaa tiettyihin asioihin eivätkä myöskään sanoneet aikuisille, jos eivät pitäneet jostain asiasta. Lapset kokivat asemansa alisteisena aikuisiin nähden eivätkä he edes yrittäneet vaikuttaa asioihin, joita kritisoivat voimakkaasti. (Roos, 2015.)

“Tutkimusten mukaan varhaiskasvattajilla on runsaasti tietoa lasten sosiaalis-emotionaalisesta kehityksestä ja taitojen tukemisesta, mutta tiedon soveltaminen käytäntöön on haastavaa.”

(Ahonen, 2017, s. 22). Yleisesti ottaen vuorovaikutus lasten ja kasvattajien välillä varhaiskasvatuksessa on laadukasta, mutta ristiriitatilanteet muodostavat tähän poikkeuksen. Haastavat kasvatustilanteet, jossa lapsi käyttäytyy aggressiivisesti, uhmakkaasti, levottomasti, vetäytyvästi tai saa tunteenpurkauksen, ovat erityisiä vuorovaikutustilanteita kasvattajille. Lapsen uhmakkuus ja aggressiivisuus voivat helposti johtaa ristiriitatilanteeseen. (Ahonen, 2015; Ahonen, 2017.) Osa lapsista ajautuu samankaltaisiin ristiriitatilanteisiin yhä uudelleen (Vienola, n.d., s.169). Chen ym. (2010) ehdottavat, että lasten aggressiivinen käyttäytyminen ja ristiriita tulisi erottaa toisistaan, jotta ristiriitoja ei koettaisi vain ikävinä tapahtumina vaan enemminkin lasta kehittävässä asiana (Chen ym., 2010).

Haastavissa kasvatustilanteissa kasvattajalla on paljon paineita, ja vuorovaikutukseen vaikuttavat myös monet muut tekijät, kuten kasvattajan väsymys tai kasvattajan suhde lapseen (Ahonen, 2015; Ahonen, 2017). Ristiriitatilanteissa opettajan toimintaan voi vaikuttaa myös omat terveyshaasteet tai vaikeat työolosuhteet (Gloeckler ym., 2013). Oppimisympäristön kaaos lisää lasten häiriökäyttäytymistä ja toisaalta kaoottisessa ympäristössä myös kasvattajat saattavat vähätellä lasten toimintaa. Kasvattajan vuorovaikutus voi muuttua negatiivisemmaksi tai lapsi voidaan jättää kokonaan huomioimatta. (Havisalmi & Reunamo, 2023.) Ranta (2020) korostaa, että ristiriitatilanteessa opettajalta vaaditaan aktiivista vuorovaikutusta, sensitiivisyyttä lapsen kohtaamiseen sekä kärsivällisyyttä tilanteen loppuun käsittelemiseksi lapsen kanssa yhteisymmärryksessä (Ranta, 2020, s. 62–63; Ranta, 2022, s. 70).

Ristiriitatilanteissa opettajan tehtävänä on kuunnella ristiriidan eri osapuolia sekä sanoittaa tilannetta lapsille niin, että ymmärrys ristiriitatilanteeseen johtaneista tai sen siinä

esiintyneistä asioista selviävät (Ranta, 2022, s. 72). Ristiriidan osapuolina olleiden lasten kuuntelu on erittäin tärkeää kasvattajan virheellisten tulkintojen välttämiseksi, tilanteen taustojen selvittämiseksi ja oikeanlaisen kokonaiskuvan saamiseksi tilanteesta. Näin kasvattaja pystyy toimimaan oikeudenmukaisesti lapsia kohtaan ja välttämään omien ennakkokäsitysten vaikutuksen tilanteeseen. (Ahonen, 2017, s. 61–63.) Sagastui ym. (2023) mukaan opettaja kuitenkin puhuu eri tavalla riidan eri osapuolille. Opettajan ajasta noin puolet ohjautuu riidan aloittaneeseen osapuoleen ja yksi kolmasosa riidan uhriin. Loput ajasta opettaja on vuorovaikutuksessa ryhmän muihin lapsiin, esimerkiksi tilanteen kulusta. (Sagastui, 2023.)

Gloeckerin ym. (2013) mukaan opettajat kysyivät ristiriitatilanteessa lapsilta kysymyksiä, kuvailivat ristiriitatilanteen ongelman, ja joissakin tapauksissa auttoivat lapsia sanoittamaan tilannetta. Useimmiten kuitenkin opettajan kielen käyttö ristiriitatilanteessa liittyi rajojen tai sääntöjen asettamiseen, seurauksien kertomiseen tai ohjeen antamiseen. Lyhyet komennot ja lausahdukset, kuten “Ole kiltisti” tai “Lopettakaa tappelu” olivat opettajille hyvin tuttuja, mutta opettajat tarvitsivat harjoitusta avoimien kysymysten esittämiseen ja tilanteen sanoittamiseen lapsille. Opettajat huomasivat, että avoimien kysymysten esittämisellä ja vaihtoehtojen antamisella lapselle, oli positiivinen vaikutus ristiriitatilanteen selvittämiseksi ja ratkaisemiseksi. Tästä huolimatta opettajat kuitenkin ratkaisivat ristiriitatilanteen useimmiten itse osallistamatta siihen lapsia. (Gloeckler ym., 2013.)

Myös Salonen ym. (2022) ovat havainneet, että lapsen mahdollisuus vaikuttaa lapsen ja opettajan väliseen ristiriitatilanteeseen oli usein hyvin vähäinen tai jopa olematon. Lapsi yritti vaikuttaa ristiriitatilanteeseen esimerkiksi viivyttelällä tai monimutkaistamalla tilannetta. Lapsi onnistui joskus vaikuttamaan myös saamalla läpi pieniä muutoksia, jotka sopivat tilanteeseen. Lapsen näkökulma jätettiin usein ristiriitatilanteessa huomioimatta ja lapsi suostui opettajan tahtoon. Ristiriitatilanteissa opettaja usein kontrolloi lapsen kehoa ja ympäristöön liittyviä asioita, kuten leluja, tilaa tai vaatteita. Näihin ristiriitatilanteisiin vaikuttivat usein päiväkodin käytännöt. Tutkimuksessa harvemmin havaituissa vapaammissa sosiaalisissa tilanteissa, opettajan ja lapsen välinen ristiriita johti lapsen näkemyksen huomioimiseen, tilanteen sanoittamiseen lapselle, yhteistyöhön lapsen ja opettajan välillä sekä lopulta siihen, että lapsi saavutti tavoitteensa. (Salonen ym., 2022.)

Johansson & Emilson (2016) selvittivät tutkimuksessaan, miten lapset ilmaisivat eri mielipiteitään sekä miten opettajat suhtautuivat ja kunnioittivat lasten ilmaisemia mielipiteitä varhaiskasvatuksessa. Ristiriitatilanteet jakaantuivat kahteen erilaiseen luokkaan, joissa toisessa lasten näkemykset ja oikeudet huomioitiin, ja toisessa lasten näkemysten esittäminen toteutui rajatuissa, autoritaarisissa olosuhteissa. Rajatuissa olosuhteissa opettaja saattoi käyttää esimerkiksi uhkauksia, tiukkaa ääntä tai lasten kehon kontrollointia (esim. penkille nostamista) tilanteen kontrollissa pitämiseksi. Lapsille ei välttämättä selitetty syytä, miksi heidän tuli toimia pyydytyllä tavalla. Johanssonin & Emilsonin (2016) mukaan tällaisissa tilanteissa lapset voivat oppia, että heidän mielipiteillään ei ole merkitystä. Toisaalta lapset voivat oppia vastustamaan opettajaa yhdessä seuraavalla kerralla vielä sinnikkäämmin. (Johansson ja Emilson, 2016.)

Myrttil ym. (2021) mukaan opettajat käyttävät lähinnä kahta keinoa lasten välisten ristiriitojen ratkaisemiseksi: tilanteen lopettamista tai sovittelua. Tilanteen lopettamisessa ratkaisu ristiriitaan tuli ulkopuolelta eli opettajalta. Opettaja saattoi tällöin ristiriitatilanteessa antaa ohjeita, varoituksia tai muistuttaa lapsia säännöistä. Opettaja saattoi myös vain erottaa lapset toisistaan, esittää yksinkertaisen vastaväitteen tilanteelle tai ratkaista ristiriitan ilman lasten näkemysten huomiointia. Sovittelua käyttäessään opettajat puolestaan antoivat lasten selittää ristiriidan syyn ja keksiä siihen ratkaisuja. Opettaja antoi lasten myös toteuttaa yhteisesti sovitun ratkaisun. Tutkimuksessa todettiin sovittelun johtavan positiivisempaan lopputulokseen ristiriidan ratkaisemisessa kuin opettajan poissaolon tilanteesta. Kuitenkin opettajat käyttivät enemmän ristiriitatilanteen lopettamista ristiriitatilanteiden ratkaisemiseksi. Ristiriitatilanteen lopettamisella oli taipumus johtaa huonompaan lopputulokseen kuin opettajan poissaololla koko ristiriitatilanteesta. (Myrttil ym., 2021.)

Joskus lasten välisissä ristiriitatilanteissa, voi lasten turvallisuus vaarantua esimerkiksi lyömisen vuoksi. Silloin riitatilanne lopetetaan välittömästi. Näin voidaan myös tehdä, jos lapsi ei ymmärrä kasvattajan sanallista viestiä. (Vienola, n.d., 169.) Opettajat puuttuivat herkemmin ja lopettivat välittömästi ristiriitatilanteet, joissa esiintyi vaativaa käytöstä. On mahdollista, että näissä tapauksissa opettajat pelkäsivät tilanteen kärjistyvän ja lasten turvallisuuden vaarantuvan. Sovittelun käyttäminen vaativasti käyttäytyvien lasten kanssa ristiriitatilanteen ratkaisukeinona saattoi olla haasteellista. (Myrttil ym., 2021.) Vienolan (n.d.,

169) mukaan kaikkien lasten kanssa sanallinen ristiriidan selvittäminen ei riitä vaan lapset tarvitsevat asian ymmärtämisen tueksi esimerkiksi kuvia tai nukketeatteria. Lapsille kerrotaan, miksi lapsen toiminta, esimerkiksi lyöminen, on ollut väärin. Ristiriitatilanteen ratkaisemisessa harjoitellaan myös anteeksipyyttämistä sekä anteeksiantamista, jos lapsi ymmärtää sen merkityksen. (Vienola, n.d., s. 169.)

Skoglund (2019) on tutkinut kasvattajien keinoja puuttua lasten välisiin ristiriitatilanteisiin, kun sanallinen ohjaus ristiriitatilanteen ratkaisemiseksi ei enää onnistunut. Kasvattajien oli joissakin tilanteissa hankaluuksia hallita omia tunteitaan, jos lapsi ei kuunnellut eikä totellut kasvattajan ohjeita. Tilanteissa, joissa lapsi kohdisti fyysistä voimaa toiseen lapseen eikä kasvattaja ollut saanut lasta tottelemaan, kasvattaja saattoi itse käyttää fyysistä voimaa tai uhkauksia fyysisen voiman käytöstä lasta kohtaan tilanteen lopettamiseksi. Fyysisen voiman käytön tai sen uhan avulla sekä mahdollisesti tilanteen lapsessa aiheuttaman pelon avulla, kasvattajat saivat tilanteet hallintaan. Tutkimuksessa kuitenkin korostetaan, että tällaisen tilanteen seurauksena lapsi voi tulkita aikuisen fyysisen voiman käytön vihamieliseksi käytökseksi, jolloin lapsi alkaa suhtautua ristiriitatilanteiden toisiin osapuoliin vihollisina. Tilanteissa, joissa aikuinen käytti ristiriidan ratkaisemiseen fyysistä voimaa tai sen uhkaa lasta kohtaan, lapsen näkemys ristiriitatilanteesta jätettiin kokonaan huomioimatta. Kasvattajat eivät myöskään itse olleet tyytyväisiä omaan toimintaansa. (Skoglund, 2019.)

Ahosen (2015) tutkimuksessa varhaiskasvattajan vuorovaikutustavoista haastavissa kasvatustilanteissa varhaiskasvattajan vuorovaikutus luokiteltiin lämpimäksi, tekniseksi, ristiriitaiseksi, vältteleväksi tai etäiseksi. Yleisintä oli lämmin vuorovaikutus lapsen ja varhaiskasvattajan välillä. Lämmin vuorovaikutus oli sensitiivistä, vaikka lapsi olisi käyttäytynyt uhmakkaasti tai aggressiivisesti. Varhaiskasvattaja suhtautui lapsiin empaattisesti ja tunnisti lapsen tarpeita. Lämpimän vuorovaikutuksen yleisyydestä huolimatta suurimmassa osassa haastavista kasvatustilanteista varhaiskasvattajan vuorovaikutus lapsen kanssa oli kuitenkin laadultaan vaihtelevaa tai etäistä eli heikkoa. Etäisessä vuorovaikutuksessa kasvattajan vuorovaikutus ei ollut vastavuoroista eikä hän huomionnut lapsen näkemyksiä tai tarpeita tilanteessa. Varhaiskasvattaja voi olla etäistä vuorovaikutusta toteuttaessaan hyvin viileä, autoritaarinen, välinpitämätön tai poissaoleva. (Ahonen, 2015; Ahonen 2017, s. 75–78, 136.)

Ahosen (2015) mukaan varhaiskasvattajan vuorovaikutus voi olla erilaista erilaisissa tilanteissa, ja vuorovaikutustilanteeseen vaikuttavat aina useat eri asiat, kuten lapsiryhmän koko, vaikeaksi koettu suhde lapsen kanssa tai varhaiskasvattajan väsymys. Eniten haastavia kasvatustilanteita esiintyi yli 10 lapsen ryhmissä ohjatuissa tilanteissa tai siirtymätilanteissa. (Ahonen, 2015, s. 105–121; Ahonen, 2017, s. 151.) Lundan (2009) tutkimuksessa havaittiin, että kasvattajan vuorovaikutus oli laadukkaampaa, kun kasvattaja oli lapsen kanssa kahden kesken. Kahdenkeskisessä vuorovaikutustilanteessa kasvattajalla oli enemmän aikaa lapsen tarpeiden havainnoimiselle, myönteisen palautteen antamiselle sekä parempi mahdollisuus yhteisymmärryksen luomiselle. (Lundan, 2009, s. 127.)

4.2 Kasvattajan läsnäolo lasten välisissä ristiriitatilanteissa

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaan varhaiskasvatuksen henkilöstön läsnäolo ennaltaehkäisee ristiriitatilanteita (OPH, 2022). Opettajan läsnäolo, joka viestii rauhallisuutta sekä turvallisuutta, on erityisen tärkeää tilanteissa, joissa lapsi ei pysty hallitsemaan omia tunteitaan. Aito läsnäolo vuorovaikutustilanteessa näkyy tilanteen rauhoittamisena, opettajan omassa olemuksessa sekä lapsen asian tärkeänä pitämisenä, esimerkiksi kysymällä lapselta lisäkysymyksiä ja kuuntelemalla lasta. Näin lapsi saattaa myös helpommin kuunnella opettajaa. (Ranta 2020, s. 59–60, 67; Ranta, 2022, s. 58, 70.) Kasvattajan tulisi olla lapselle myös fyysisesti läsnä, esimerkiksi istumalla lattialle lapsen tasolle, mikä vahvistaa kasvattajan ja lapsen välistä suhdetta (Ranta, 2022, s. 79; Quinones ym., 2024). Ahosen (2017) mukaan läsnäolo vaatii sitoutumista ja on edellytys myös laadukkaalle vuorovaikutukselle. Aikuisen läsnäolo, rauhallisuus ja empaattisuus auttaa lasta käsittelemään voimakkaita tunteita haastavissakin tilanteissa. (Ahonen, 2017, s. 66–67.)

Aikuisten läsnäolo on lapsille tärkeää. Lapset toivovat aikuisten kuuntelevan heitä sekä olevan enemmän aidosti läsnä lapsille. (Kallinen ym., 2021.) Puroila & Estoila (2012) ovat huomanneet, että aikuisten ja lasten välisessä vuorovaikutuksessa on vaihtelua. Aikuisten mielenkiinto vuorovaikutustilanteissa voi olla muualla kuin itse tilanteessa ja aikuinen voi olla lapselle etäinen sekä fyysisesti että emotionaalisesti. Aikuisen vuorovaikutus voi myös olla myös keskittynyt tilanteisiin, joissa lasta täytyy ohjata tai kieltää. Kahdenkeskisen

vuorovaikutuksen sijaan aikuinen voi kohdistaa intensiivisen vuorovaikutuksensa koko ryhmälle, tai sitten sekä ryhmälle että yksilöllisesti myös lapselle. (Karila, 2016.)

Roos (2015) tutkimuksessa aikuisten läsnäolo varhaiskasvatuksessa näkyi lasten kertomuksissa ristiriita- ja kiusaamistilanteista sekä ohjattuun toimintaan liittyvissä hetkissä. Aikuisten läsnäolo lasten leikki-tilanteissa mainittiin vain kahdesti. Lapset toivat esille, että voivat hakea aikuisilta apua ristiriitatilanteiden ratkaisemiseksi. (Roos, 2015.) Ahosen (2015) tutkimuksessa todettiin, että kasvattaja voi kuitenkin joskus tuntea itsensä neuvottomaksi yrittäessään ratkaista haasteellista ristiriitatilannetta, ja jopa poistua paikalta ilman tilanteen ratkeamista. Varhaiskasvattajat saattavat myös vältellä haastavasti käyttäytyviä lapsia tai siirtää vastuun tilanteesta toiselle kasvattajalle, jotta eivät joutuisi itse vaikeaan vuorovaikutustilanteeseen. (Ahonen, 2015, s. 146–154.)

Opettajan ja lapsen suhdetta vahvistaa opettajan läsnäolo tilanteissa, joissa lapsi kokee voimakkaita tunteita. Jos lapsi ei koe hallitsevansa tunteitaan, voi opettaja omalla rauhallisuudellaan ja läsnäolollaan auttaa lasta tunteiden säätelyn kanssa. Tilanteet voidaan kääntää oppimistilanteiksi, joiden avulla voidaan esimerkiksi tukea lapsen kehitystä. Tämän mahdollisuuden tunnistaminen vaatii kasvattajalta sensitiivisyyttä sekä tilanteen tarkastelua lapsen näkökulmasta. Opettajan toiminnan ristiriitatilanteissa tulisi tukea lapsen omaa ajattelua ja pohdintaa. Lapsille olisi hyvä opettaa myös keinoja ratkaista itse ristiriitatilanteita eri tavoilla. (Ranta, 2022, s. 61.)

Myrtil ym. (2021) mukaan opettajilta jää suuri osa lasten välisistä ristiriitatilanteista huomaamatta. Opettajat olivat läsnä vain alle puolella varhaiskasvatuksessa esiintyneistä lasten välisistä ristiriitatilanteista. Suurimmassa osassa ristiriitatilanteita ei havaittu opettajan läsnäoloa. Tämä saattaa johtua useista eri syistä, kuten ristiriitatilanteiden runsaasta määrästä tai lyhyestä kestosta. Kaikkia ristiriitatilanteita ei myöskään ollut helppo havaita ulkoisten merkkien, kuten kovan äänen käytön, perusteella. Opettajan poissaolo joissakin tilanteissa saattoi johtua myös siitä, että opettajat antoivat lasten harjoitella ristiriitatilanteiden ratkaisemista itse. (Myrtil ym., 2021.) Lastentarhaopettajat ovat haasteltaessa kertoneet, että voivat joskus yrittää ehkäistä haastavia kasvatustilanteita jättämällä ne vähemmälle huomiolle

ja antamalla lapsille itselle mahdollisuuden ratkaista ristiriitatilanne (Ahonen, 2017, 131). Ristiriitatilanteet voivat kuitenkin olla myös pitkäkestoisia eikä lasten itse ratkaistavissa. Kasvattajien tulee pysyä ajan tasalla lasten ristiriitatilanteista ja pyrkiä ennaltaehkäisemään sekä huomioimaan ne. (Quinones ym., 2024.)

Quinones ym. (2024) mukaan useimmiten alle 3-vuotiaat lapset kohtelivat toisiaan epäkunnioittavasti, kuten mustamaalasivat toista lasta tai loukkasivat fyysisesti toisiaan, opettajan poissa ollessa. Lapset saattoivat myös jättää toisen lapsen leikin ulkopuolelle, joko ilmaiseamalla asian sanallisesti tai fyysistä voimaa käyttämällä. Lapset kohtelivat epäkunnioittavasti erityisesti ryhmän uusia lapsia tai sen nuorimpia lapsia. (Quinones ym. 2024.) Kasvattajan vuorovaikutuksen ollessa laadultaan heikkoa lasten haastava käyttäytyminen voimistuu kasvattajan poissa ollessa, vaikka he olisivatkin ensin toimineet rangaistuksen pelossa kasvattajan ohjeiden mukaisesti (Ahonen, 2017, s. 159). Kasvattajat saattavat kokea myös suuren lapsiryhmän koon vaikuttavan siihen, etteivät pysty olemaan kaikkialla läsnä eivätkä estämään lasten välisiä ristiriitatilanteita riittävästi (Vienola, n.d.).

5 Pohdinta

Ristiriitatilanteet varhaiskasvatuksessa ovat tärkeitä lapsen kehityksen kannalta (Denisenkova & Nasskaya, 2016; OPH, 2022; Roos, 2015; Sagastui, 2023; Skoglund, 2019; Sobral 2015), mutta kasvattajat saattavat silti suhtautua ristiriitatilanteisiin negatiivisesti (Ahonen, 2017, s. 28; Skoglund, 2019; Johansson & Emilson, 2016; Ranta, 2022). Usein kasvattajat kuitenkin toimivat ristiriitatilanteen ratkaisemiseksi rakentavasti (Ahonen, 2017, s. 76; Jenkins ym. 2008; Gloeckler ym., 2013), mutta monissa tutkimuksissa on huomattu myös kasvattajan ratkaisevan tilanteen useimmiten ilman lapsen osallistamista (Myrttilä ym., 2021; Salonen ym., 2022; Skoglund 2019;) sekä toimivan tilanteessa epäasiallisesti (Gloeckler ym., 2013; Skoglund 2019). Kasvattajat toivovatkin lisäkoulutusta (Ahonen, 2015, s. 192; Jenkins ym., 2008) sekä erilaisia työmenetelmiä kehittääkseen omaa toimintaansa ristiriitatilanteissa (Gloeckler, ym. 2013).

Varhaiskasvatuksen kasvattajat valvovat sääntöjen noudattamista (Gloeckler ym., 2013; Roos, 2015). Kasvattajat valvovat, rajoittavat ja kontrolloivat lasten ympäristöä, tavaroita sekä lasten kehoa (Salonen ym., 2022). He myös antavat rangaistuksia tai varoituksia lapsille (Roos, 2015). Roosin (2015) mukaan lapset voivatkin kokea varhaiskasvatuksen henkilöstön järjestyksenvalvojina. Toisaalta lapset hakevat kasvattajilta tukea ristiriitatilanteisiin (Chen ym., 2010; Roos, 2015) ja kokevat varhaiskasvatuksen henkilöstön estävän kiusaamista ja auttavan heitä ristiriitatilanteissa (Roos, 2015). Kasvattajan järjestyksenvalvojana toimiminen ei näin ollen ole lasten mielestä siis pelkästään negatiivinen asia, vaan kasvattaja on lapsille myös henkilö, joka huolehtii heidän hyvinvoinnistaan ja turvallisuudestaan. Näin kokevat myös kasvattajat itse (Sobral 2015). Vaikka sääntöjä ja järjestystä voidaan ylläpitää myös lämpimän vuorovaikutuksen keinoin haastavissakin tilanteissa (Ahonen, 2015), niin tässä kirjallisuuskatsauksessa kasvattajan sensitiivisyys ja järjestyksen ylläpitäminen ristiriitatilanteessa näyttäytyvät usein vastakkaisina asioina.

Kasvattajan läsnäolo ennaltaehkäisee ristiriitatilanteita (OPH, 2022) ja osa lapsista saattaa tarvita kasvattajan tukea ristiriitatilanteen ratkaisemiseksi (Chen ym., 2010; Roos, 2015; Skoglund, 2019). Kasvattaja ei aina ole kuitenkaan tietoinen lasten välisistä ristiriitatilanteista

tai läsnä niiden aikana (Ahonen, 2017; Myrtil ym., 2021; Quinones ym., 2024; Vienola, n.d.). Pedagogisessa suunnittelussa tulee huomioida, että lapset saattavat kasvattajan poissa ollessa käyttäytyä ongelmallisesti (Ahonen, 2017; Vienola, n.d., Quinones ym., 2024). Tällöinkin syynä saattaa kuitenkin olla kasvattajan etäisestä ja laadultaan heikosta suhteesta lapsiin, jolloin heillä ei ole halua noudattaa kasvattajan antamia ohjeita (Ahonen, 2017, s. 159). Kasvattaja saattaa käyttää ristiriitatilanteen ratkaisemiseen keinoja, jotka eivät auta lapsia oppimaan ristiriitatilanteiden rakentavaa ratkaisemista (Gloeckler ym., 2013; Myrtil ym., 2021; Skoglund 2019) ja kasvattajan toiminnasta ristiriitatilanteissa saattaa olla jopa lapsille haittaa (Ahonen, 2015; Skoglund, 2019). Kasvattajalla on vastuu lasten fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta turvallisuudesta sekä varhaiskasvatusympäristön turvallisuudesta (OPH, 2022). Kasvattajan tietoisuus lasten välisistä ristiriitatilanteista sekä kyky tukea lasta ristiriitatilanteiden rakentavassa ratkaisemisessa auttavat turvallisen varhaiskasvatusympäristön toteutumisessa. Kasvattajan tulee myös itse osata toimia ristiriitatilanteissa rakentavasti ja huomioida toiminnassaan lasten oikeudet.

Lapsi ei yleensä ole osallinen ristiriitatilanteen ratkaisemiseen oli kyseessä aikuisen ja lapsen välinen ristiriita tai lasten välinen ristiriita, johon kasvattaja osallistuu riidan ratkaisijana. Lapsi ei tule myöskään aina kuulluksi eikä hänen näkemystään huomioida ristiriitatilanteissa (Gloeckler ym., 2013; Myrtil ym., 2021; Salonen ym., 2022; Skoglund, 2019). Lapset eivät myöskään aina kerro tietojaan (Kallisen ym., 2021), toiveitaan tai tarpeitaan (Roos, 2015) kasvattajille, jolloin kasvattaja voisi ne huomioida. Myrtil ym. (2021) mukaan opettajat käyttivät useimmiten ristiriitatilanteen ratkaisemiseksi opettajajohtoista lopettamisstrategiaa, johon ei osallistettu lapsia. Näissä tilanteissa opettajan poissaolo ristiriitatilanteesta olisi johtanut todennäköisesti parempaan lopputulokseen kuin opettajan toteuttama ristiriitatilanteen ratkaisu lopettamisstrategialla. (Myrtil ym., 2021.) Lasten näkemyksillä ei juuri ollut vaikutusta ristiriitatilanteisiin myöskään Salosen ym. (2022) eikä Skoglundin (2019) tutkimuksen mukaan.

Souto-Manning (2014) kyseenalaistaa opettajien nopean ristiriitatilanteiden ratkaisun ja kehottaa ajattelemaan ristiriitatilanteita mieluummin oppimiskeinoina. Lapset eivät aina tarvitsekaan kasvattajan puuttumista ristiriitatilanteeseen, vaan pystyvät ratkaisemaan ristiriitatilanteita myös itse (Chen ym., 2010; Denisenkova & Niskaya, 2016; Roos, 2015;

Skoglund, 2019; Vienola, n.d., s. 173). Tätä taitoa täytyy lasten kasvattajien avulla kuitenkin harjoitella ennen kuin se onnistuu (Ranta, 2020; Vienola, n.d., s.174). On myös huomioitava, että kaikki lapset eivät kuitenkaan osaa ratkaista ristiriitoja itse ja silloin on tärkeää, että kasvattaja on saatavilla (Chen ym., 2010; Roos, 2015). Aikuisen toiminta toimii lapselle mallina (Ahonen, 2017, s. 69; Jenkins ym., 2008). Kasvattajan on tärkeää tiedostaa, millaisen mallin haluaa lapselle omalla toiminnallaan välittää. Kasvattajat ovat lapselle tärkeitä aikuisia, joilta lapset saavat apua, ja joihin he voivat turvautua vaikeissa tilanteissa (Chen ym., 2010; Roos, 2015). Kasvattajan tulee olla lapsen luottamuksen arvoinen myös ristiriitatilanteissa.

Kirjallisuuskatsauksessa mukana olleista kasvattajien haastattelututkimuksista saa käsityksen, että kasvattajat ovat tietoisia ristiriitatilanteiden rakentavista ratkaisutavoista. Useiden tutkimusten mukaan, tästä huolimatta, kasvattajat ratkaisevat paljon ristiriitatilanteita itse (Gloeckler ym., 2013; Myrtil ym., 2021) tai käyttävät ristiriitatilanteiden ratkaisemiseen epäasiallisia keinoja, kuten lapsen uhkailua, sarkasmia, lapsen huomiotta jättämistä tai jäähyenkkiä (Gloeckler ym., 2013). Kasvattajat käyttivät ristiriitatilanteissa myös lapsen kohdistuvaa fyysistä voimaa esimerkiksi siirtäessä lasta paikasta toiseen (Gloeckler ym., 2013; Johansson & Emilson, 2016; Salonen ym., 2022) tai jopa lapsen liikuttamista hupusta vetämällä (Skoglund, 2019). Joissakin näissä tilanteissa kasvattajan tunteet olivat ottaneet vallan ja kasvattajan harkintakyky oli pettänyt, jonka seurauksena fyysinen voimankäyttö lasta kohtaan oli epäasiallista.

Vienolan (2020, s. 169) mukaan kasvattajilla saattaa olla vaikeuksia hallita lasten negatiivisia tunteita, kuten vihaa ja kiukkua. Kasvattajan omien tunteiden ja käytöksen hallitseminen ristiriitatilanteissa saattaa myös olla hankalaa (Ahonen, 2017, s. 69–70; Skoglund, 2019). On tärkeää, että kasvattaja osaa näyttää myös negatiivisia tunteitaan, kunhan ilmaisee ne lapsille rakentavasti (Ahonen, 2017, s. 66–69). Haastavat kasvatustilanteet, kuten ristiriitatilanteet, ovat kasvattajalle erityisiä ja yleensä äkillisiä vuorovaikutustilanteita, joissa kasvattaja voi kokea paljon paineita. Näihin tilanteisiin voi vaikuttaa myös ympäristöön, kasvattajaan ja lapseen liittyviä asioita (Ahonen, 2017, s. 61–62, 68, 75–76; Gloeckler ym., 2013; Vienola, n.d.), jotka vaihtelevat tilanteesta toiseen (Ahonen, 2017, s. 75–76). Jokainen ristiriitatilanne on luonteeltaan erilainen ja ainutlaatuinen, ja kasvattajan täytyy osata valita tilanteeseen sopivat kasvatustilanteet lapsen tukemiseksi ja tilanteen ratkaisemiseksi (Ahonen, 2017, s.

75; Jenkins ym., 2008; Sobral, 2015). Lasten opettajilla voi olla vaikeuksia valita oikeita menetelmiä tukemaan lasten sosiaalisten tilanteiden ongelmien ratkaisutaitoja (Ahonen, 2017, s. 22; Gloeckler ym., 2013).

Ahonen (2015) sekä Ranta (2022) tuovat esille opettajan oman toiminnan reflektoinnin tärkeyden ristiriitatilanteessa. Oman toiminnan pohtiminen sekä virheiden myöntäminen, myös lapsille, on tärkeää, kun opettaja on toiminut virheellisesti. (Ahonen, 2017, s. 69; Ranta, 2022, s.73.) On tärkeää, että kasvattaja tiedostaa omat rajansa ristiriitatilanteissa ja tarvittaessa hakee apua tai käyttää muita menetelmiä, jotta ristiriitatilanteen saa ratkaistua rakentavasti (Ahonen, 2017). Oman toiminnan kehittäminen on erityisen tärkeää kasvattajan kannalta, koska ristiriitatilanteet vaikuttavat lapsen lisäksi myös kasvattajan omaan jaksamiseen (Ahonen, 2017, 69 –70; Paschall ym., 2022). Varhaiskasvatuksen henkilöstöpulan vuoksi on mahdollista, että kasvattaja joutuu tilanteeseen, jossa apua muilta ei ole saatavilla. Erityisesti näissä tilanteissa olisi tärkeää, että kasvattajalla olisi myös muita rakentavia keinoja ristiriitatilanteen ratkaisemiseksi.

Kirjallisuuskatsauksen perusteella havaittiin, että tutkimukset, joissa tieto kerättiin vain kasvattajilta (Jenkins ym., 2008; Ranta, 2020; Sobral, 2015; Vienola n.d.), erosivat niistä tutkimuksista, joissa menetelmänä oli lisäksi kasvattajien tai lasten havainnointi ristiriitatilanteiden aikana (Ahonen, 2015; Gloeckler ym., 2013; Johansson & Emilson, 2016; Myrtil ym., 2021; Salonen ym., 2022). Poikkeuksena tähän kuitenkin on Skoglundin (2019) toteuttama opettajien ryhmämuotoinen teemahaastattelu, joka tuotti hyvinkin arkaluontoista tietoa opettajan toiminnasta ristiriitatilanteessa. Mielenkiintoinen havainto kirjallisuuskatsauksen tuloksista on, että vaikka kasvattajat kertoivat tietävänsä, miten ristiriitatilanteissa tulee toimia, niin havainnoissa kasvattajien toiminnasta tämä ei painottunut. Ahonen (2017) tuokin esille, että kasvattajan tiedon soveltaminen käytäntöön haastavissa kasvatustilanteissa voi olla vaikeaa. Tulosten eroa saattaa selittää myös aiheen arkaluonteisuus, jolloin siitä ei ole välttämättä kasvattajien, lasten eikä vanhempienkaan helppo puhua, ja omaa toimintaa saatetaan kaunistella. Tämän ristiriitatilanteiden arkaluonteisuuden tuo esille myös Cheung ym. (2022) sekä Quinones ym. (2024) tutkimuksissaan. Tästä johtuen objektiivisin tieto ristiriitatilanteita koskevista tutkimuksista saadaan todennäköisesti havainnoimalla lasten ja kasvattajien toimintaa ristiriitatilanteissa.

Johtopäätöksenä tämän kirjallisuuskatsauksen perusteella voidaan todeta, että kasvattajat kyllä todennäköisesti tietävät, miten varhaiskasvatuksessa esiintyvien ristiriitatilanteiden suhteen tulisi toimia, mutta tästä huolimatta kasvattajan vuorovaikutuksen vastavuoroisuudessa, läsnäolossa ja pedagogisissa toimintatavoissa on selvästi kehitettävää, joka ei aina selity ulkoisilla tekijöillä. Teen kuvailevan kirjallisuuskatsauksen perusteella neljä ehdotusta:

- 1) Kasvattajien suhtautumista ristiriitatilanteisiin oppimistilanteina, joilla on positiivinen vaikutus lapsen kehitykseen sekä lapsen ja kasvattajan väliseen suhteeseen, tulee tukea ja edistää.
- 2) Kasvattajien tulee kiinnittää enemmän huomioita ristiriitatilanteissa lasten oikeuksien toteutumiseen, kuten lapsen oikeuteen kertoa mielipiteensä ja tehdä päätöksiä sekä lapsen oikeuteen koskemattomuuteen.
- 3) Kasvattajan tulee olla ajan tasalla lasten välisistä ristiriitatilanteista. Tämä tulee mahdollistaa kiinnittämällä huomiota asianmukaisiin työolosuhteisiin, kuten lapsiryhmän järkevään kokoon suhteessa kasvattajien määrään.
- 4) Kasvattajien toiveeseen lisäkoulutuksesta, tuesta ja pedagogisista menetelmistä ristiriitatilanteita koskien tulee vastata sekä lasten että kasvattajien hyvinvoinnin parantamiseksi. Tähän liittyen kappaleessa 7 esitetään jatkotutkimusehdotus.

6 Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen luotettavuus ja rajoitukset

Kuvailevaa kirjallisuuskatsausta tehdessä on huomioitu kuvailevan kirjallisuuskatsauksen luotettavuutta lisäävät tekijät sekä kuvattu ne mahdollisimman tarkasti kandidaatin tutkielmaan. Kuvailevaa kirjallisuuskatsausta tehdessä on noudatettu huolellisuutta koko prosessin ajan sekä hyvää tieteellistä käytäntöä.

Kirjallisuuskatsaukseen valittiin runsaasti vertaisarvioituja kansainvälisiä tieteellisiä artikkeleja, joihin perehdyttiin huolellisesti. Tutkimusten tuloksia tarkasteltiin kirjallisuuskatsauksen tutkimuskysymysten näkökulmasta ja ne pyrittiin tuomaan mahdollisimman objektiivisesti kirjallisuuskatsauksessa esiin. Kansainvälisten artikkelien ajankohta ajateltiin ensin rajattavaksi viimeisen 10 vuoden ajanjaksolle, jotta saataisiin ajantasainen kuva varhaiskasvatuksen tilanteesta. Kyseinen aikarajaus olisi kuitenkin karsinut useita aiheelle keskeisiä tutkimustuloksia kirjallisuuskatsauksesta pois, joten aikarajasta päätettiin laajentaa. Tutkimustulokset noin 25 vuoden ajalta olivat kuitenkin tuloksiltaan samansuuntaisia. On mahdollista, että haun ulkopuolelle jäi tutkimuksia, jotka olisivat käsitelleet kirjallisuuskatsauksen aihetta ja vaikuttaneet ilmiön kuvaukseen. Tämän kuvailevan kirjallisuuskatsauksen tutkimusprosessi ei ole toistettavissa.

Kirjallisuuskatsaukseen otettiin mukaan artikkelit, joissa käsiteltiin varhaiskasvatusikäisten lasten ristiriitatilanteita varhaiskasvatuksessa tai, joissa käsiteltiin opettajan ja varhaiskasvatusikäisen lapsen välisiä ristiriitatilanteita osana tutkimusta. Tutkimusten tuloksia ei ole eritelty lasten iän perusteella, joka voi vaikuttaa tulosten tulkintaan. Tutkimusten tulokset kasvattajan toiminnasta olivat kuitenkin samankaltaisia lasten iästä riippumatta ja kirjallisuuskatsaukseen valitut tutkimukset kattoivat kaikki lasten ikäluokat (0–6 vuotta), jotka ovat edustettuina varhaiskasvatuksessa.

Kirjallisuuskatsauksessa oli mukana tutkimuksia, jotka oli toteutettu useissa eri maissa, kuten Suomessa, Ruotsissa, Norjassa, Portugalissa, Yhdysvalloissa, Australiassa, Venäjällä ja Hong Kongissa. Varhaiskasvatusympäristöt vaihtelevat eri maissa, joten tutkimustulokset eivät välttämättä ole täysin vertailukelpoisia, ja niihin saattaa vaikuttaa esimerkiksi maan kulttuuri ja tavat. Myös tämä on saattanut vaikuttaa ilmiön kuvaukseen tässä kirjallisuuskatsauksessa.

7 Jatkotutkimusehdotus: Kasvajattajille tarkoitettun ristiriitatilanteiden itsereflektiolomakkeen testaaminen

Tämän kuvailevan kirjallisuuskatsauksen havaintojen perusteella tehtiin ehdotelma ristiriitatilanteiden itsereflektointilomakkeesta varhaiskasvatuksen kasvattajille (Liite 1). Lomakkeen avulla kasvattajan on mahdollista reflektoida omaa toimintaansa yksittäisessä ristiriitatilanteessa. Lomakkeessa ei huomioida lapsen liittyviä tekijöitä, kuten lapsen ikää tai mahdollisia kehityksellisiä haasteita, koska lomakkeen tarkoituksena on tarkastella ainoastaan kasvattajan toimintaa ristiriitatilanteessa. Lomakkeen loppuun voi kuitenkin halutessaan merkitä lisätietoja tilannetta koskien. Kasvattaja voi itse päättää milloin haluaa tarkastella omaa toimintaansa ristiriitatilanteessa itsereflektiolomakkeen avulla, ja sen täyttämisen tulisi perustua vapaaehtoisuuteen. Itsereflektiolomaketta voi käyttää esimerkiksi silloin, kun jokin asia ristiriitatilanteessa jää vaivaamaan.

Itsereflektiolomakkeen avulla tehtyjen havaintojen perusteella, kasvattajan voi olla mahdollista, helpommin tiedostaa omat toimintatapansa ristiriitatilanteissa, jolloin oman toiminnan kehittäminen on helpompaa. Parhaimmassa tapauksessa itsereflektiolomake voi edistää kasvattajalla olemassa olevan tiedon soveltamista käytäntöön varhaiskasvatuksessa esiintyvissä ristiriitatilanteissa. Toiminnasta kertyneiden pisteiden avulla kasvattaja pystyy paremmin hahmottamaan oman toimintansa kehittymistä. Lomakkeen avulla voi olla helpompaa tuoda omat toimintatavat haastavassa ristiriitatilanteessa, myös työyhteisön kanssa pohdittavaksi, joka voi kehittää koko työyhteisön toimintaa.

Itsereflektointilomake tulisi jatkossa testata, ja sen käytettävyyttä, luotettavuutta (reliabiliteetti) sekä oikeellisuutta (validiteetti) tulisi arvioida. Ristiriitatilanteiden itsereflektiolomake pyrkii myös vastaamaan kasvattajien toiveeseen erilaisista keinoista ja menetelmistä, joilla pystyisi kehittämään toimintaansa varhaiskasvatuksen ristiriitatilanteissa. Sen on tarkoitus olla nopeasti täytettävissä ja tuottaa tietoa omasta toiminnasta kattavasti lyhyessä ajassa.

Lähteet

- Ahonen, L. (2015). Varhaiskasvattajan toiminta päiväkodin haastavissa kasvatustilanteissa. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto.
- Ahonen, L. (2017). Haastavat kasvatustilanteet. Lämpimän vuorovaikutuksen käsikirja. PS-kustannus.
- Chen, D.W., Fein, G.G., Killen, M. & Tam, H-K. (2010). Peer Conflicts of Preschool Children: Issues, Resolution, Incidence, and Age-Related Patterns. *Early Education and Development*, 12 (4), 523–544. https://doi.org/10.1207/s15566935eed1204_3
- Cheung, S.K., Siu, T.-S.C. & Caldwell, M.P. (2022). Mathematical Ability at a Very Young Age: The Contributions of Relationship Quality with Parents and Teachers via Language and Literacy Abilities. *Children's Early Childhood Education Journal*, 51, 705–715.
- Denisenkova, N. S. & Nisskaya, A. K. (2016) The role of teacher-child interaction in promoting peer communication. *Psychology in Russia*, 9 (3), 173–187.
- Ferreira, T., Cadima, J., Matias, M., Leal, T. & Matos, P. M. 2022. Relations between child self-control, maternal relational frustration, and teacher-child conflict: a longitudinal study with children from dual-earner families. *Development and Psychopathology*, 34, 183–196. doi:10.1017/S0954579420001182
- Gloeckler, L.R., Cassell, J.M. & Malkus, A.J. (2013). An analysis of teacher practices with toddlers during social conflicts. *Early Child Development and Care*, 184 (5), 749–765. DOI: 10.1080/03004430.2013.818988
- Havisalmi, J. & Reunamo, J. (2023). Mistä varhaiskasvatuksen kaaoksessa on kysymys? *Journal of Early Childhood Education Research*, 12 (2), 51–70.

- Hamre, B. K. & Pianta, R. C. (2001). Early Teacher–Child Relationships and Trajectory of Children’s School Outcomes through Eight Grade. *Child Development*, 72 (2), 625–638.
- Jenkins, S., Ritblatt S. & McDonald, J. S. (2008) Conflict Resolution Among Early Childhood Educators. *Conflict Resolution Quarterly*, 25 (4), 429–449.
- Johansson, E. & Emilson, A. (2016). Conflicts and resistance: potentials for democracy learning in preschool. *International Journal of Early Years Education*, 24 (1), 19 –35 . DOI: 10.1080/09669760.2015.1133073
- Kallinen K, Nikupeteri A, Laitinen M, Lantela L, Turunen T, Nurmi H & Leinonen J. (2021). Lasten arjen hyvinvoinnin tekijät. *Kasvatus & Aika*, 2 (2).
- Kangasniemi, M., Pietilä A.-M., Utriainen K., Jääskeläinen P., Ahonen S.-M. & Liikanen, E. (2013). Kuvaileva kirjallisuuskatsaus: eteneminen tutkimuskysymyksestä jäsenettyyn tietoon. *Hoitotiede*, 25 (4), 291–301.
- Karila, K. (2016). Vaikuttava varhaiskasvatus. Tilannekatsaus toukokuu 2016. Opetushallitus.
- Laitinen, K., Haanpää, S., Francke L. & Lahtinen, M. (2020). Kiusaamisen vastainen työ kouluissa ja oppilaitoksissa. Opetushallitus. Oppaat ja käsikirjat 2020:3a. Kiusaamisen vastainen työ kouluissa ja oppilaitoksissa
- Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta. 361/1983.
<https://finlex.fi/fi/lainsaadanto/1983/361>
- Li, L., Valiente, C., Eisenberg, N., Spinrad, T. L., Johns, S. K., Berger, R. H., Thompson, M.S., Southworth, J., Pina, A. A., Hernández, M. M. & Gal-Szabo, D. E. 2022. Longitudinal associations among teacher–child relationship quality, behavioral engagement, and academic achievement. *Early Childhood Research Quarterly*, 61, 25–35. <https://doi.org/10.1016/j.ecresq.2022.05.006>

- Lundan, A. (2009). Kutsu dialogisuuteen. Diskurssianalyttinen tapaustutkimus kasvattajan ja lapsen haasteellisesta vuorovaikutuksesta päiväkodissa. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto.
- Myrttil, J.M., Lin, T.-J., Chen, J., Purtell, K.M., Justice, L., Logan, J. & Hamilton, A. (2021). Pros and (con)flikt: Using head-mounted cameras to identify teachers' roles in intervening in conflict among preschool children. *Early Childhood Research Quarterly*, 55, 230–241.
- Opetushallitus [OPH]. (2014). Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014. <https://eperusteet.opintopolku.fi/eperusteet-service/api/dokumentit/9520610>
- Opetushallitus [OPH]. (2022). Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/Varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2022_2.pdf
- Paschall, K.W., Barnett, M.A., Mastergeorge, A.M., Li, X. & Vasquez, M.B. (2022). A new look at teacher interactional quality: Profiles of individual teacher–child relationship and classroom teaching quality among Head Start students. *Early Education and Development*, 34 (5), 1172–1190.
- Ranta, S. (2020). Positiivinen pedagogiikka suomalaisessa varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa. Akateeminen väitöskirja. Lapin yliopisto.
- Ranta, S. (2022). Kasvun juuret. Miten tuen lapsen oppimista ja hyvinvointia? PS-Kustannus.
- Roos, P. (2015). Lasten kerrontaa päiväkotiarjesta. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto. 978-951-44-9691-2.pdf
- Sagastui, J., Herrán, E. & Anguera, M.T. (2023). An observational study to assess the educational management of conflicts between young children in the Pikler-Lóczy educational approach. Implications in the early development of personality. *European Early Childhood Education Research Journal*, 31 (6), 932–952.

- Salminen, A. (2023). Mikä kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyyppeihin ja joihinkin hallintotieteellisiin sovelluksiin. Vaasan yliopiston raportteja 40. [https://osuva.uwasa.fi/bitstream/handle/10024/15470/978-952-395-081-8%20\(pdf\).pdf?sequence=2](https://osuva.uwasa.fi/bitstream/handle/10024/15470/978-952-395-081-8%20(pdf).pdf?sequence=2)
- Salonen, E., Koitto, E., Notko, M., Lahtinen, M. & Sevón, E. (2022). Child–educator disagreements in Finnish early childhood education and care: young children’s possibilities for influence. *Early Years. An International Research Journal*, 43 (4-5), 1075–1088. DOI:10.1080/09575146.2022.2051167
- Skoglund, R.I. (2019). When “words do not work”: Intervening in children’s conflicts in kindergarten. *International Research in Early Childhood Education*, 9 (1) 23–38.
- Sobral, C. (2015). Action-research as a training strategy of conflicts in the context of early childhood education. *Professional development of Teacher Educators. Bringing together policy, practice and research*, 595–604. 4th ATEE Winter Conference. University of Coimbra. Association for Teacher Education in Europe. Bryssel, Belgia.
- Souto-Manning, M. (2014). Making a Stink "Ideal" Classroom: Theorizing and Storying Conflict in Early Childhood Education. *Urban Education*, 49 (6), 607–634.
- Suomen perustuslaki. 1999/731. <https://finlex.fi/fi/lainsaadanto/1999/731>
- Varhaiskasvatuslaki. 540/2018. <https://finlex.fi/fi/lainsaadanto/2018/540>
- Vienola, V. (N.d.). Varhaisvuosien eettinen kasvaminen ja oppiminen. Teoksessa *Varhaiskasvatuksen käsikirja*. 2020. Hujala, E. & Turja, L. (toim.). PS-kustannus.
- Yang, W., Laakkonen, E. & Silven, M. (2021). Teachers’ relationships with Children in the Finnish Early Childhood Education Context: A Validation Study. *Journal of Psychoeducational Assessment*, 39 (7), 848–860.
- Yhdistyneet Kansakunnat [YK]. (1989). Lasten oikeuksien sopimus. Lapsen oikeuksien sopimuksen koko teksti | UNICEF

Liitteet

Liite 1 – Ristiriitatilanteiden itsereflektiolomake varhaiskasvattajille

Ristiriitatilanteiden itsereflektiolomake varhaiskasvatuksen kasvattajille

Tämä itsereflektiolomake on tarkoitettu kasvattajan oman toiminnan arviointia varten yksittäisen ristiriitatilanteen jälkeen. Lomake on tarkoitettu varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen kasvattajille.

☐ 0p.	Kysyin ja kuuntelin lapsen näkemyksen ristiriitatilanteesta
☐ 0p.	Sanoitin ristiriitatilannetta lapselle
☐ 0p.	Kysyin lapsen ehdotusta ristiriitatilanteen ratkaisemiseksi ja annoin lapsen toteuttaa ehdottamansa ratkaisun
☐ 0p.	Tuin lasta ristiriitatilanteen ratkaisun löytämisessä
☐ 0p.	Lohdutin lasta sanallisesti, silittämällä tai ottamalla syliin
☐ 0p.	En ärsyynyt ristiriitatilanteesta ja pysyin rauhallisena
☐ 1p.	Kysyin lapsen näkemyksen ristiriitatilanteesta ja sen ratkaisemisesta, mutta en antanut lapsen toteuttaa hänen ehdottamaansa ratkaisua
☐ 1p.	Ratkaisin ristiriitatilanteen haluamallani tavalla
☐ 1p.	Sanoitin ristiriitatilannetta lapselle vähäisesti
☐ 1p.	Uhkailin lasta leikin tai toiminnan lopettamisella
☐ 1p.	Lohdutin lasta hetken ajan sanallisesti
☐ 1p.	Ärsyynyin ristiriitatilanteesta, mutta pysyin rauhallisena
☐ 2p.	En kysynyt lapsen näkemystä ristiriitatilanteesta
☐ 2p.	En sanoittanut ristiriitatilannetta lapselle lainkaan
☐ 2p.	Lopetin lapsen leikin tai toiminnan kokonaan
☐ 2p.	Poistin lapselta lelun tai muun tavarain ristiriidan vuoksi
☐ 2p.	Suhtauduin lapseen välinpitämättömästi tai jätin hänet huomioimatta
☐ 2p.	Suutuin lapselle ristiriitatilanteen vuoksi ja käytin kovaa ääntä ilmaistakseni suuttumukseni
☐ 3p.	Uhkailin lasta toiminnasta poistamisella tai fyysisen voiman käyttämisellä
☐ 3p.	Poistin lapsen toiminnasta tai ryhmästä
☐ 3p.	Käytin lapsen kohdistuvaa fyysistä voimaa ristiriitatilanteessa
☐ 3p.	Suutuin lapselle niin paljon, että huusin hänelle
☐ 3p.	Sanoin lapselle häntä pilkkaavia tai nöyryyttäviä asioita
☐ 3p.	Toimintani ristiriitatilanteessa vahingoitti lasta
Pisteet yhteensä	Lisätietoja tilanteesta:

Kasvatukselliset toimet vaihtelevat ristiriitatilanteesta toiseen, joten yksittäisen lomakkeen pisteitä ei voi yleistää kasvattajan yleiseksi toiminnaksi. Usean täytetyn lomakkeen avulla voi kuitenkin reflektoida oman toiminnan kehittämisen tarpeellisuutta.